

Església de Sant Esteve de Vilaramó

Gaià

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector nord-est del terme de Gaià
Emplaçament Ctra BV-4402 i seguir pista asfaltada uns 7 km. Al cementiri, camí direcció nord uns 150 m
Alçada: 583

Coordenades:

Latitud: 41.94806
Longitud: 1.93073
UTM Est (X): 411373
UTM Nord (Y): 4644562

Classificació

Número de fitxa 08090 - 86
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Medieval Romànic Modern Contemporani
Segle XII-XX
Estat de conservació Bo
Protecció Inexistent
Número inventari IPA 16521
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Religios
Titularitat Privada
Titular: Bisbat de Vic
Autoria de la fitxa Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa: dv., 15/06/2018 - 02:00

Descripció

Església d'origen romànic, força modificada entre els segles XVII i XIX, que està adossada a l'edifici de la Rectoria (del segle XIX). També té a prop les restes de l'antic cementiri i del petit mas anomenat Caseta de Sant Esteve. Es troba al cim d'un turó dominant, amb un extens panorama que va des del Prepirineu fins a la serra de Montserrat. L'església romànica tenia una sola nau i al segle XVII fou ampliada amb una segona nau al costat nord. El fet d'estar adossada a la Rectoria confereix a l'església un aspecte atípic, ja que les dues construccions s'han fusionat tot formant un sol edifici, que és de planta més o menys quadrada i amb coberta a doble vessant. Així, a les façanes davantera i posterior els murs de l'església s'han adaptat per quedar integrats en aquest únic edifici. L'obra romànica es pot situar a finals del segle XII o principis del XIII; és a dir, en la transició ja cap al gòtic. Avalen aquesta atribució els carreus de mida mitjana, gairebé quadrats i ben escairats. Segons Josep M. BADIA (2016: 179), l'església romànica tenia una sola nau i absis rectangular, característica del moment de transició romànic-gòtic. El mur d'aquest absis es conserva a llevant, on es pot veure una finestreta d'arc monolític. Pel contrari, segons JUNYENT/MAZCUÑAN (1984: 260) en les reformes del segle XVIII s'hauria suprimit l'absis, que es trobaria en aquest mur tester, a un nivell inferior sota la finestreta, i del qual no n'hauria quedat rastre. Sigui com sigui, les quatre parets principals del temple romànic es mantenen, per bé que la del nord ha sofert alteracions, mentre que la volta ha estat refeta dues vegades.

La façana principal, encarada a ponent, és la que ha conservat millor la fesomia romànica. HI trobem el portal originari, format per dos arcs de mig punt adovellats en degradació, amb un guardapols sobre l'arc superior. Fins fa poc encara s'hi podia veure la porta de fusta romànica originària, decorada amb ferros forjats en forma d'espitals. Però per motius de seguretat fou retirada. Al damunt es conserva parcialment una finestra estreta (actualment tapiada) coronada amb un arc monolític i un rosetó modern. A la dreta s'aixeca un campanar de torre de planta quadrada, que consta de dos cossos. Fou construït el 1910. A l'angle nord-est hi ha adossada la capella fonda, feta el 1898. La part de llevant del conjunt l'ocupa l'edifici de la Rectoria.

A l'interior la nau sud acull la part principal del temple, mentre que la nau ampliada al nord és auxiliar i dona accés al campanar. Les voltes són d'aresta, obrades al segle XVIII i fetes de rajols. Es conserva un cor fet de fusta, a l'entrada, i també la trona per predicar. Un altre element interessant són els bancs, que tenen inscrit el nom de les principals masies que formaven la parròquia. Els noms hi apareixen amb una grafia arcaica, concretament: "Rocatés, Sistallé, Plana, Canals, Viña Nou, Vall de Vilaramó, Ferrés, Paloses, Visó, Codinachs, Barraca, Canadell i Vilaró". Més un banc reservat a l'Ajuntament.

Entre l'església i la Caseta de Sant Esteve trobem un petit promontori de forma pràcticament circular on hi ha les restes de l'antic cementiri. Tanmateix, la forma tan arrodonida i atípica del turó ens fa sospitar de la presència d'alguna possible torre o estructura defensiva anterior; i més tenint en compte les característiques dominants del turó i el fet que, en un entorn pròxim, s'hi han identificat indicis arqueològics antics, concretament d'època ibèrica.

Observacions:

La porta amb ferramenta Romànica d'aquesta església es conserva a la casa de la Vall de Vilaramó, degut al seu estat lamentable de conservació.

Informació facilitada per Josep M. Badia i Montserrat Vall de Vilaramó.

Història

L'església de Sant Esteve de Vilaramó està situada a la vall anomenada de Vila-ramó, en un turó prominent i dominant. A la part baixa d'aquest turó l'estudiós Josep M. Badia hi ha recollit superficialment fragments

de ceràmica ibèrica i de l'edat del ferro, fet que indicaria un possible poblat o petit assentament d'aquesta època, el qual podria situar-se o bé a dalt del turó o bé a la part baixa. Segons Albert BENET (1984: 260), el topònim de Vila-ramó cal entendre'l com una contracció d'una possible vila Ramione (és a dir, una probable vila romana), que caldria situar en l'actual mas de Vilaramó, uns 600 m al nord-oest. Cal dir que, al voltant d'aquest mas s'hi han fet troballes de ceràmica d'època romana. Josep M. BADIA (2016: 57) considera que la denominació Vilaramó també podria fer referència a un vil·lar rural; és a dir, un grup de masos que en un temps fundacional de l'edat mitjana es constituïen a l'entorn d'un repoblador, i la terminació "amo" seria el nom d'aquest. L'esment documental més antic de l'església es pot situar entre 1025 i 1050. Això indica que hi havia una església anterior a l'actual i que aquesta correspondria al primer romànic o potser fins i tot al preromànic. Tenia la categoria de parròquia i el seu àmbit abastava la part nord del terme de Gaià.

Sabem per una visita pastoral que l'any 1590 aquesta església tenia dos altars; el major dedicat a sant Esteve i un altre dedicat a Santa Margarita. Aquesta advocació va venir de l'església de santa Margarita de Tortafè, dins de la mateixa parròquia. En aquest moment es va abandonar dita església i per això es va traslladar l'altar a la parroquial. Així doncs, com a mínim des del segle XVI la parròquia incloïa els masos que havien format part de Santa Margarita de Tortafè i que no pertanyien al castell de Gaià ni a l'actual municipi.

Al segle XVII l'església romànica va sofrir una important transformació. Es va ampliar pel costat nord, s'hi va construir una nau lateral, que es comunica amb la central per dues arcades de mig punt. La nova paret exterior es va fer aprofitant els carreus que es van treure en obrir els arcs a la paret romànica. Les obres van obligar a treure la volta romànica i fer-ne una de nova més alta, tot aixecant també la teulada. També es va fer un nou campanar d'espadanya. Les reformes van permetre acollir més altars, i el 1692 ja es parla d'un altar més, dedicat a sant Isidre. A mitjans de segle XVIII es va haver de fer una volta nova, que l'any 1775 estava a mig fer i que és l'actual.

A finals del segle XIX i principis del XX es van produir els últims canvis. El 1881 es va bastir la rectoria, enganxada a la paret de l'església. El motiu era que Sant Esteve havia recuperat la categoria de parròquia l'any 1878. Al nord de l'església s'hi afegí una capella fonda el 1898, probablement per posar-hi el Santíssim. Avui està dedicada al Sagrat Cor. Finalment, el 1910 es va aixecar l'actual campanar de torre. Una mica abans, entorn del 1905, s'havia traslladat el cementiri a la ubicació actual, al costat del camí que va cap a la Vall de Vilaramó. Durant la Guerra Civil de 1936 l'església va ser cremada i es van perdre els elements ornamentals i l'arxiu. Després de la guerra, la rectoria va tornar a estar habitada fins els volts de 1955. L'últim rector va ser Lluís Vall. En aquests anys es va desplaçar la creu que hi havia davant de l'església uns metres enrere. El motiu era que el jovent aprofitava aquesta placeta per jugar a saque (una mena de frontó molt popular a l'època). Fruit d'aquesta activitat encara es poden veure unes línies blanques pintades al costat dret del portal de l'església. Després que el rector ja hagués marxat la Rectoria va estar llogada uns anys com a segona residència. Entorn del 2000 es va fer la teulada nova, sufragada amb els diners recollits amb les arrossades populars que s'hi van fer uns anys. Actualment s'hi diu missa tres cops a l'any.

Bibliografia

- AADD. (2014). Enciclopedia del Románico en Barcelona (3 vols). Centro de Estudios del Románico, Palencia.
- BADIA, Josep M (2016). "Història", "Arquitectura", Gaià, t'estimo. Reviu Gaià, Grup de Recerca, Gaià, p. 51, 55, 57, 179-182
- BENET CLARÀ, Albert; JUNYENT MAYDEU, Francesc; MAZCUÑAN BOIX, Alexandre (1984). "Sant Esteve de Vila-Ramó", Catalunya Romànica, vol. XI, "El Bages", Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, p. 260.
- JUNYENT, Eduard (1948). "Itinerario histórico de las parroquias del Obispado", Hoja Parroquial, núm. 20, Vic.
- LLUCH, Miquel M. (2017). Gaià 6. Itineraris d'un rector rural (treball inèdit).

